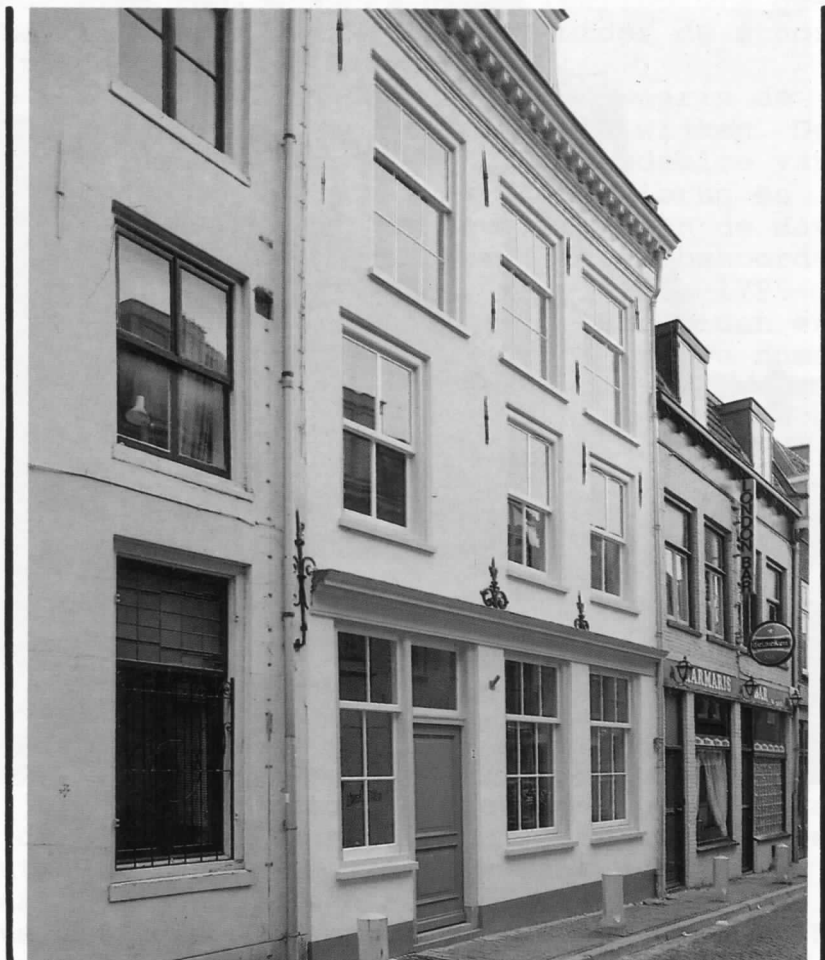

STEEN- GOED

Jacobijnenstraat 2

NR.4 JULI 1989

verschijnt 4 keer per jaar

De voorgevel vóór restauratie

1

J a c o b i j n e n s t r a a t 2

Hoe een middeleeuws patricisch achterhuis zich ontwikkelde tot zelfstandige woning.

Het zojuist gerestaureerde huis Jacobijnenstraat 2 is gelegen in wat wij nu de 'Breedstraatbuurt' noemen. In vroeger tijden hebben in dit gedeelte van de stad veel lauwers ofwel leerlooiers gewoond. Zij gebruikten de berm en onder de stadswal voor het looien van hun leer.

Eind 16e eeuw werden de vier delen waarin de stad verdeeld was gesplitst in acht wijken. Deze wijken droegen bizarre namen. Het gedeelte van de Oudegracht-oostzijde tussen Jacobibrug en Weerdpoort viel onder het "quartier van de Handvoetboog". De Jacobijnenstraat echter behoorde tot het "quartier van de Bloedkuyl". In 1795 ging men de wijken met een letter aanduiden en werden de huizen doorlopend genummerd. De nummering geschiedde per wijk, niet per straat. "De Bloedkuyl" werd wijk H en "De Handvoetboog" werd wijk C. Zo vinden we Jacobijnenstraat 2 terug onder wijk H nr. 49 en Oudegracht 50 onder wijk C nr. 102. Wist men niet beter, dan zou men veronderstellen dat beide huizen niets met elkaar te maken hebben gehad, maar de historie leert anders. Ze vormden oorspronkelijk één huis en waren tot halverwege de 18e eeuw in één hand. Bij het bouwhistorisch onderzoek bleek al spoedig dat de westmuur van Jacobijnenstraat 2 in oorsprong geen zijgevel is, maar een met vakwerk versterkte halfsteens scheidingswand, waarschijnlijk al voor 1550 aangebracht op de plaats van drie boven elkaar gelegen moerbalken en een spant. Daarmee werd duidelijk dat Jacobijnenstraat 2 eigenlijk een afsplitsing is van het grote, middeleeuwse grachtenhuis Oudegracht 50, gebouwd in de 14e eeuw. In de scheidingswand tussen voor- en achterhuis bleven vooreerst wel doorgangen bestaan.

De in de scheidingswand opgenomen moerbalk op de begane grond ligt ongeveer 45 cm. lager dan de beide andere moerbalken, waar de verdieping op rust. Onderzoek wees uit dat deze 'vrije' moerbalken naderhand omhoog gebracht zijn. De oude, opgevulde gaten in de noordmuur kwamen bij de restauratie tevoorschijn. Bij deze verandering horen de sierankers in de voorgevel.

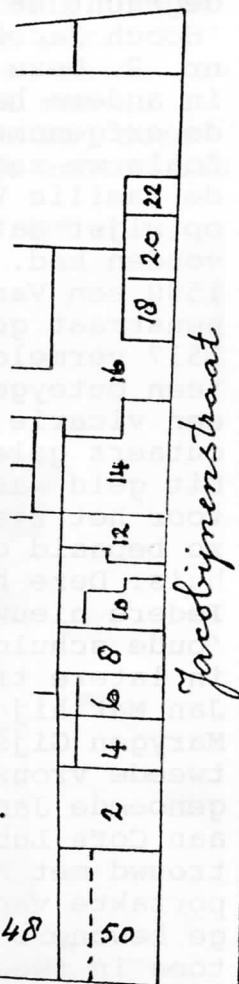
In opzet was het huis een verdieping lager. De tweede verdieping, met een nieuwe kap, is al omstreeks 1400 toegevoegd. Aan de gevel aan de Jacobijnenstraat werd toen niets veranderd, dat bleef een zijgevel met uitsluitend vensters.

In het stadsarchief van Utrecht wordt een charter bewaard uit het jaar 1331. In dit stuk verklaart de prior van het Predikherenklooster, dat hij van de stad een hofstede gekocht heeft, gelegen ten westen van de kloosterkerk en dat hij dat erf niet bebouwen zal, maar alleen gebruiken voor vergroting van de kerk. Tevens belooft hij, dat hij zonder toestemming van de stad geen verdere erven ter breedte van de kerk, naar de gracht toe, zal aankopen. De stad wilde met deze overeenkomst verhinderen, dat het kloostergebied zich zou uitbreiden tot aan de gracht. Vanwege de belangrijke rol die het water speelde in de Utrechtse handel en nijverheid, zag men dat niet graag. We kunnen uit de inhoud van dit charter concluderen, dat er in 1331 nog ledige erven lagen ten westen van de kloosterkerk; op de plaats dus waar naderhand het huis Oudegracht 50, met zijn achterhuis gelegen aan de Jacobijnenstraat, gebouwd zou worden. Dit stemt overeen met de bouwkundige datering, die in de tweede helft van de 14e eeuw wordt gesteld.

In 1537 is het huis voor de helft in het bezit van Cornelia Willem Schauendr., weduwe van Jan Jansz. van der Meer, en haar vier kinderen. Op 30 januari van dat jaar draagt ze haar deel over aan Jan Franckenss. "die backer", die reeds eigenaar is van de andere helft. Mogelijk is hij

Fragment van een plattegrond van de stad Utrecht.
 Gravure, anoniem, ca. 1572.
 Prentenverzameling G.A. Utrecht.
 Rechts boven het Predikherenklooster.

Oude gracht

haar zwager door zijn eerste huwelijk met Willemtgen, dochter van Jan Gerytss. de linnewever. De verkoop zal wel verband gehouden hebben met Cornelia's voorgenomen huwelijk met Peter Claess, wonende te Alkmaar. Deze tak van de familie Van der Meer heeft Utrecht verlaten. Samen met Gheryt Janss. van der Meer, de broer van haar eerste man, bezat Cornelia ook nog Oudegracht 48 en vier cameran, gelegen aan de "Hooch Jacobijnenstraet", vlak naast het huidige nr. 2. Deze bezittingen gaan pas in 1551 en 1553 in andere handen over. Ze worden verkocht door de erfgenamen van Jan Janss. van der Meer. Zoals we zagen, waren in 1537 meerdere leden van de familie Van der Meer tezamen eigenaar, wat er op wijst dat er al een boedelscheiding plaatsgevonden had. We kunnen stellen dat er al voor 1500 een Van der Meer op de hoek van de Jacobijnenstraat gewoond heeft. De transportakte van 1537 vermeldt dat er op het huis gevestigd was: "een outeygen van thien stuyvers 's jaers, die een vicarie in de Buerkerck op tes Heylich Cruys outaers gelegen uten geheelre huysinge heeft". Dit geld was bestemd voor het lezen van missen voor het zieleheil van overleden familieleden; zo bepaald door een eerdere eigenaar van het huis. Deze betaling bleef eeuwenlang doorlopen. Iedere nieuwe eigenaar had de verplichting deze 'oude schuld' over te nemen; hij wordt dan ook in latere transportakten steeds vermeld. Jan Matthijss., eveneens bakker, en zijn vrouw Marygen Gijsbert Heynrickss. dochter, die de tweede vrouw en later weduwe van de al eerder genoemde Jan Franckenss. was, verkopen het huis aan Cors Lubbertss. van Pallaes, de cremer, getrouwd met Adriana Jan Beerntsdr.. In de transportakte van 11 oktober 1550 worden de toenmalige bewoners genoemd. Het blijkt dat het huis toen in tweeën bewoond werd. Voor aan de gracht huisde Wouter Gerytss. "de backer" en in het gedeelte aan de "Hoech Jacopijnenstraet" woonde

Goert Reyerss.. Dit doet veronderstellen dat de scheidingsmuur er toen al was. Omstreeks 1550 heeft er ook een verbouwing plaats gehad. Mogelijk komt deze voor rekening van Cors Lubbertss. van Pallaes, de cremer, ook wel aangeduid als Cors "de speldemaecker". Hij is het huis waarschijnlijk zelf gaan bewonen. Aanwijzing hiervoor zou kunnen zijn, dat de huurder Wouter Gerrytss. van Santen naar andere behuizing omzag. Hij verplaatste zijn bakkerij naar twee van de vier cameran, gelegen in de Jacobijnenstraat, die hij in 1553 kocht van de kinderen van Jan Janss. van der Meer. Bij deze verbouwing krijgt de zijgevel van het achterhuis

De schouw op de begane grond

een eigen 'gezicht'. Links in de gevel verdwijnt een venster en op die plaats komt onder een grote boog een deur, waarschijnlijk in combinatie met een (winkel?) puitje.

In 1599 blijkt het huis "glaesen" en "glaes-raempten" te hebben. De trap naar de verdieping was in de 16e eeuw nog in het voorhuis gesitueerd. Begin 17e eeuw krijgt het achterhuis pas zijn eigen trap: de nog in de noord-westhoek aanwezige spiltrap. De begane grond wordt dan verfraaid met eigentijdse sleutelstukken onder de moerbalken en er wordt een mooie vloer gelegd van twee kleuren geglazuurde plavuizjes. Een aardig detail, wat af te leiden valt uit van een afdruk in de rechter zijmuur (de vroegere achtergevel), is dat er toen een schouw met natuurstenen wangen is geweest van eenzelfde type als er nu weer geplaatst is en welke afkomstig is uit Lange Lauwerstraat 32.

In 1655 wordt het huis (Oudegracht 50 en acobijnenstraat 2) gekocht door de kistenmaker Coenraat Jans. Meskis. Omstreeks deze tijd wordt een dubbel portaal met lijstwerk en snijwerk, granaatappels voorstellende, voor de spiltrap geplaatst, met in het metselwerk erboven twee ovale openingen, zogenaamde 'oeils de boeuf', versierd met engelenkopjes en guirlandes. Deze dienden om wat licht te krijgen op de donkere spiltrap. Ook in deze tijd is het Jacobijnenstraatgedeelte nog steeds met een deur toegankelijk vanuit het grachtenpand.

Wanneer de kleinkinderen van kistenmaker Meskis het huis in 1707 overdragen aan Abraham Dekeling, wijnkoper en uitmaander van de impost op de wijnen, blijkt dat het huis in drieën is verdeeld. Aan de grachtzijde is door afsplitsing van ongeveer een derde gedeelte een grote en een kleine woning ontstaan. Het oorspronkelijke achterhuis vormde de derde woning. In 1759 gaan de erven Dekeling over tot de verkoop van het achterhuis, Jacobijnenstraat 2, aan de toenmalige

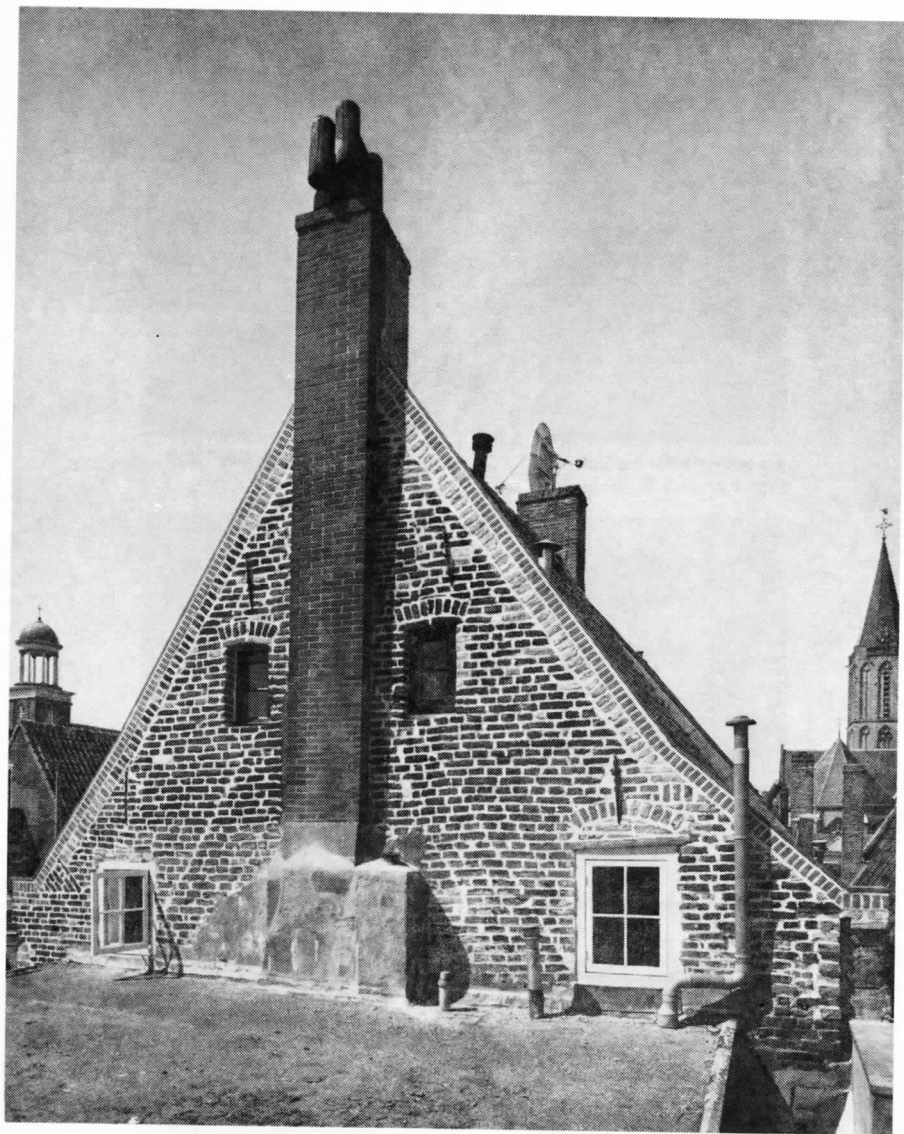

Het dubbelpортаал met 'oeils de boeuf'

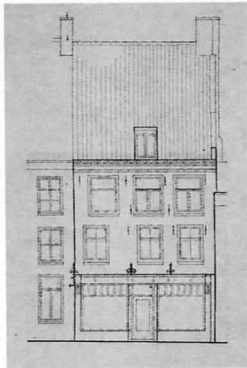
huurder Jacob Wetzelaar. In dat jaar vond de algehele scheiding plaats tussen voor- en achterhuis. Hoewel al apart bewoond, had Jacobijnenstraat 2 steeds dezelfde eigenaar gehad als Oudegracht 50 en dat verandert nu. Het Oudegrachtgedeelte was, na Abraham Dekelings vertrek naar Culemborg, in 1736 verhuurd aan Anthony van der Monde, apotheker, die pas in 1774 ook eigenaar wordt. Hij koopt de kleine en de grote woning van de erven Dekeling voor f2400,-.

Het voor- en achterhuis was geheel onderkelderd met een tongewelf. Opmerkelijk is dat deze kelder, doorlopende tot aan de werf toe, in 1759 mee verkocht wordt en dus komt te behoren bij het achterhuis. In transportakten uit 1781 en 1784 wordt nog eens uitdrukkelijk vermeld, dat het huis Jacobijnenstraat 2 onder andere voorzien is van "eene zeer grote kelder".

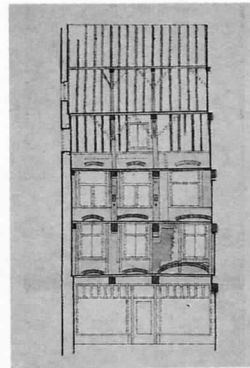
In 1784 gekocht door Jan Pallada voor f1287,-, blijft Jacobijnenstraat 2 tot 1827 in het bezit van de familie Pallada. Ook in deze periode, even voor 1800, heeft opnieuw een verbouwing plaats gehad. Uit deze tijd dateert de rijk gedetailleerde kroonlijst; ook werden schuiframen in de voorgevel aangebracht. In 1801 komt het huis op de publieke veiling terecht. Reden hiervoor was het uitkeren, na het overlijden van Jan Pallada, van het moederlijk erfdeel aan de kinderen uit het eerste huwelijk. Het huis wordt in opdracht van Maria de Jong, wed. Pallada, voor haar uit de boedel gekocht. Het bracht f530,- op. Maria blijft er met haar dochter wonen. Erg breed zal ze het wel niet hebben gehad; op haar zeventigste was ze stoelenzetster en als bijverdienste had ze een gedeelte van het huis verhuurd. Ook maakte ze in 1805 een gedeelte van de kelder te gelde. Ze verkocht: "eene kelder, gelegen binnen deeze stad aan de noordzijde van de Jacobibrug en oostzijde van de Oude Gragt, daar Noordwaards de kelder van den bakker Goudoever en Zuidwaards die van de Heer apothecar Van der

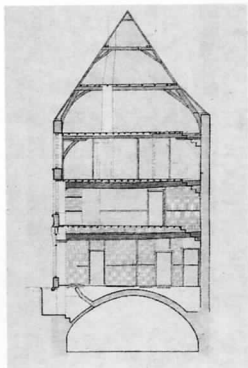
De rechter zijmuur (de vroegere achtergevel)

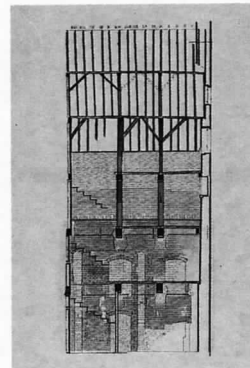
a. voorgevel

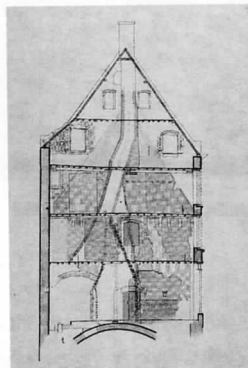
b. voorgevel (zuidmuur)

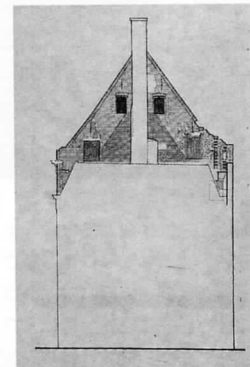
c. westmuur met vakwerkskelet

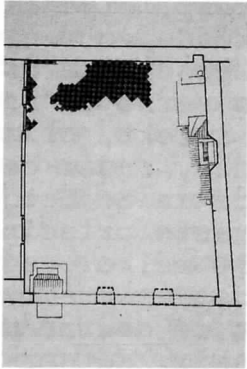
d. noordmuur met 14e eeuwse bouwsporen

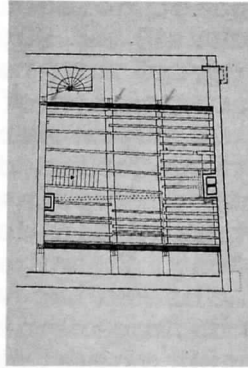
e. oostmuur met oudere gevel

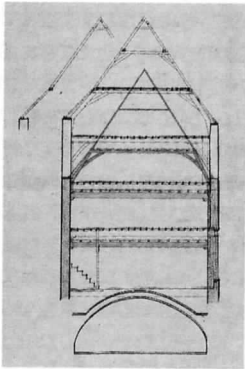
f. oostmuur met bouwspoor van hoektorentje

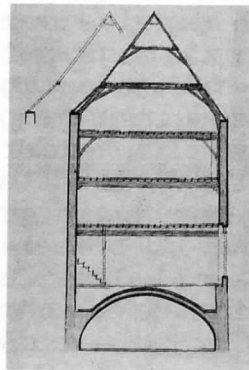
g. begane grond met vloer 1600

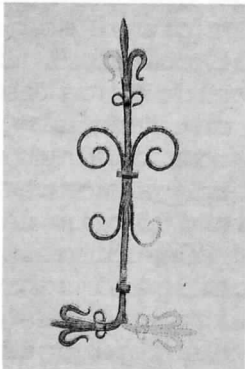
h. zolder / vliering met o.a. sporen v. hoektorentjes

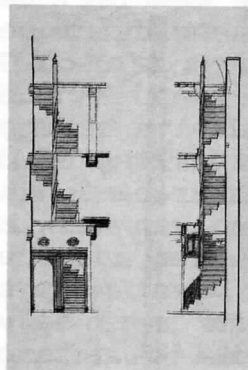
i. doorsnede met 15e eeuwse situatie

j. doorsnede met 14e eeuwse situatie

k. gevelanker t.p.v. vakwerkmuur

l. spiltrap ca. 1650

Monden naast gelegen zijn (resp. eigenaars van Oudegracht 48 en 50), strekkende voor uit de gragt of werf tot tegens de gesepareerde muur in de kelder staande of wel zoo verre de huizinge van den Heer van der Monden strekt, blijvende 't achterste gedeelte dier kelder, onder de huizinge van de verkoperse, staande in de Hooge Jacobijnenstraat, aan des comparants principale (Maria de Jong) in eigendom, uit welke gesepareerde muur in die kelder voornoemd, Jan Kramer (metseelaar en de koper) de deur en de deurraamd zal wegnemen en toemetzelen zodanig, dat er voor den koper, genoemde Jan Kramer, alleen zal zijn en blijven de uitgang op de werff, die ook gehouden zal zijn dezelve werff met de schoeying voor dezelve, voor zijn priverekening te onderhouden". Ondanks de uitvoerige omschrijving, is het toch een hele puzzel om precies aan te geven welk gedeelte van de kelder nu eigenlijk verkocht werd. Er staat dat de kelder zuidwaards aan de kelder van Van der Monde grensde, maar in de transportakten van 1774 en 1806 wordt helemaal geen kelder, die bij Oudegracht 50 zou behoren, genoemd. Daar luidt de omschrijving: "zekere huysinge, erve en grond met de annexe kleine woning daaraan behorende". Geen woord over een bij het huis behorende kelder. Terwijl we in de transportakte van 1827 betreffende Jacobijnenstraat 2 lezen: "een huizinge, erve en grond met deszelfs kelder aan de Oude Gracht uitkomende". Er is dus na de verkoop van het stuk kelder nog een zuidelijk gedeelte overgebleven, dat tot aan de gracht toe liep en dat behoorde bij het huis Jacobijnenstraat 2. Jammer voor ons wordt er na de invoering van het kadaster in 1832 in verkoopakten verwezen naar het kadastrale nummer van het pand en vindt men geen uitvoerige omschrijvingen meer. Daarom is de verdere historie van de kelder moeilijk na te gaan. De huidige toestand is dat de hele kelder, ook het gedeelte onder Jacobijnenstraat 2, in gebruik is bij de pizzeria,

gevestigd in Oudegracht 50.

Na de verkoop in 1827, waarbij het huis f1500,- opbracht, breekt een tijd aan waarin het huis intensief wordt bewoond. De bevolkingsregisters herbergen vele namen van personen die er hun onderkomen hadden. In deze periode wordt het steeds in tweeën of zelfs in drieën bewoond. Opvallend is dat veel gezinnen er slechts voor korte tijd hun intrek namen. Meestal betrof het dan nieuwe inwoners van de stad Utrecht, zodat het er op lijkt dat het werd gebruikt als een soort doorgangshuis. Eind 19e, begin 20e eeuw verandert dat weer. Kort voor 1900 wordt de voorkamer op de eerste verdieping bewoond door het echtpaar Nieuwpoort, waarvan de man het beroep van schrijnwerker/timmerman uitoefent. De rest van de woning was van ongeveer 1905 tot 1918 in gebruik bij de familie Paardenkooper, die volgens de kleindochter van Nicolaas Nieuwpoort, Mevr. J. Godefroy-Hübscher, op de begane grond hun boekdrukkerij/binderij had. Zij speelde met de jongens Paardenkooper op de grote overloop en op de zolder. Vele malen heeft zij de smalle, onverlichte spiltrap beklommen voor een bezoek aan haar grootouders.

In 1921 wordt het huis voor f4500,- gekocht door de winkelier D.M.A. Rolf. Deze verbouwt het beneden tot een winkelpand, zoals er meer geweest zijn in de Jacobijnenstraat. Het adres was welbekend in Utrecht, want de Heer Rolf trad op als poppendokter. Zelfs een koninklijke poppenmoeder wist de weg naar de Jacobijnenstraat te vinden, zoals Mevr. Rolf-Willeyns, zijn schoondochter, ons vertelde. Zij zette met haar man de zaak voort en woonde, met haar schoonvader, vele jaren van haar huwelijk in het huis. Sporen bleven nog over in de vorm van een poppenbeen in één van de vele duivennesten op de zolder en een glazen oog, dat de onderzoeker vanuit een vloerspleet wantrouwig aanstaarde. Nadat zij Utrecht verlaten hadden, werd er een naaiatelier in het

huis gevestigd. Toen de familie Rolf het huis aan de huurder verkocht, verkeerde het dak al in slechte staat. Het verval zette door en in 1987, bij aankoop door het UMF, was de zolder een complete duiventil geworden. De gevederde krakers zijn inmiddels verdreven en het gerestaureerde pand, nu weer met de onderpui van voor 1921, verwacht binnenkort zijn nieuwe bewoners.

Met dank aan B.J.M. Klück, die de bouwhistorische gegevens verstrekke.

G.J. den Daas

De tweede verdieping vóór restauratie

De restauratie

De restauratie van het huis, dat in uiterst slechte staat verkeerde, is in augustus 1988 begonnen o.l.v. architect A. Verlaan en in opdracht van het Utrechts Monumentenfonds door Aannemersbedrijf Van Zoelen uitgevoerd. In april 1989 was de restauratie voltooid en konden op Koninginnedag vele belangstellenden het huis komen bewonderen.

Bij de restauratie is er naar gestreefd om alle nog bestaande oude onderdelen te handhaven.

De tweede verdieping na restauratie

Nog te zien zijn:

- de spiltrap met het trapportaal.
- de balklagen van zware moerbinten, die op de tweede verdieping door korbelen worden ondersteund en daartussen de kinderbintjes.
- de kaspanten en de sporen.
- een deel van de oude vlieringvloer.
- het opvallende, originele spreidsel: dunne eiken 'plankjes', die tussen de kinderbintjes werden aangebracht om doorstuiven tegen te gaan.

Op de begane grond is op de plaats van de verloren gegane schouw, een ander, heel fraai exemplaar van eenzelfde type gezet, afkomstig uit Lange Lauwerstraat 32.

De onderpui van de voorgevel is gewijzigd. De slechte winkelpui verdween en de uit de bouwaanvraag van 1921 bekende gevelindeling kwam terug.

STEEN-
GOED

"STEEN-GOED" is een uitgave van

STICHTING HET UTRECHTS MONUMENTENFONDS
Dorstige Hartsteeg 21
3512 NV Utrecht

tel: 030 - 31 17 61
postrekening 427215

Het Utrechts Monumentenfonds is een beherende en restaurerende instelling van monumentale woonhuizen in Utrecht.

Voor minimaal f10,- per jaar of f250,- ineens is men begunstiger van de stichting. Men ontvangt dan het Jaarverslag, "STEEN-GOED", de Nieuwsbrieven en uitnodigingen voor vergaderingen en excursies.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, appearing to be a continuation of the document's content.

Third block of faint, illegible text, possibly a section separator or a specific heading.

Fourth block of faint, illegible text, containing what might be a list or a set of instructions.

Fifth block of faint, illegible text, possibly a date or a reference number.

Sixth block of faint, illegible text, continuing the main body of the document.

Seventh block of faint, illegible text, possibly a concluding paragraph or a signature area.